

mod obișnuit cercetate în paginile noastre. E vorba, intra-adevăr, mai întâi de un oarecare număr de fragmente arhitectonice din două temple ale lui Thutmes al III-lea și Ramses al II-lea, reintrebuițate la construirea unei fortărețe arabe; în al doilea rând, de o serie de monumente creștine medievale: mormintul episcopului Ioannes, din sec. al XI-lea, o biserică îngropată sub citadela arabă, o mănăstire de mari proporții dezgropată numai în parte, mormintele altor trei episcopi: Kollouthos, Stephanos și Aaron, împreună cu stelele funerare respective.

Pentru motivele arătate, e evident că nu poate fi vorba de o analiză amănunțită a acestor descoperiri. Nu mă pot dispensa de a semnala totuși interesul neobișnuit — din punct de vedere al evoluției artei locale — al frescelor ce împodobeau biserica de sub citadelă, ori interesul încă și mai mare al inscripțiilor grecești și copte din capelele funerare (cele mai multe din sec. al X-lea), care aruncă lumini noi asupra creștinătății nubiene la începutul stăpînirii arabe.

D. M. Pippidi

ERICH SWOBODA, *Carnuntum. Seine Geschichte und seine Denkmäler* (Forschungen in Niederösterreich, I). Vierte, neu bearbeitete und erweiterte Auflage. Graz, Hermann Böhlau Nachf., 1964. 316 p. în 16° + 21 ilustrații și hărți în text, 53 planșe în afară de text.

Timp de mai multe decenii, — de la prima sa lucrare de un mai mare răsunet: *Oktavian und Illyricum*, apărută în 1935, — activitatea științifică a lui Erich Swoboda, fost profesor și rector al Universității din Graz, a fost închinată problemei de mare însemnătate istorică și arheologică, care e pătrunderea romană spre ținuturile Dunării mijlocii, urmată de romanizarea Iliricului și a celor două Panonii. În cadrul acestor preocupări, locul central al muncii învățatului l-a ocupat explorarea sistematică a așezării de la Carnuntum, însoțită de punerea în valoare a descoperirilor prin publicații și discuții organizate periodic în preajma cîmpului de săpături, cu participarea unui mare număr de specialiști din toate țările interesate în acest soi de cercetări.

O nouă conferință-Carnuntum era plănuită să aibă loc în toamna anului 1964, dar ținerea ei a fost împiedicată de moartea neașteptată a inițiatorului, a cărui dispariție înainte de vreme lipsește studiile de istorie și de artă romană provincială de unul din reprezentanții lor cei mai autorizați. Cartea pe care o semnez, apărută curînd după săvîrșirea din viață a autorului, nu face decît să sporească părerea de rău lăsată în urmă-i de istoricul eminent și de omul de mare distincție intelectuală care a scris-o.

Ajunși în scurtă vreme la a IV-a ediție, — mereu sporită și îmbunătățită, — lucrarea e concepută nu numai ca o descriere a ruinelor din Carnuntum, dar și ca o concisă prezentare istorică a Austriei-de-jos în antichitate, din cele mai vechi timpuri pînă la sfîrșitul stăpînirii romane. Primul capitol — « Voraussetzungen » — ne duce din epoca bronzului tîrziu (cca. 1200–750) pînă la anexarea Noricului de romani și transformarea lui în provincie procuratoriană. Al doilea — « Roman an der Donau » — evocă eforturile împăraților, de la Tiberiu la Theodosiu, de a ține piept atacurilor germane la Rin și la Dunăre. Cu moartea ultimului cîrmuitor, în 395, pare să se încheie și existența istorică a lagărului și a orașului Carnuntum, de a cărui întemeiere și dezvoltare se vorbește în special în capitolele III–IV, intitulate respectiv « Municipium Aelium Carnuntum » și « Religion und Kultur ». Cum e lesne de înțeles, descoperirile din așezare sînt înfățișate și comentate îndeosebi în această parte a cărții, dar trebuie adăugat că pînă și în prezentarea lor referirile statornice la situații analoge din restul Panoniei ori din alte provincii ridică expunerea peste nivelul unei simple călăuze arheologice, făcînd din ea o excelentă inițiere în problemele expansiunii romane în spațiul dunărean. La acest rezultat contribuie în bună măsură cele aproape optzeci de pagini de note erudite, indicii excelenți întocmiți de I. Weiler și ilustrația bogată.

D. M. Pippidi